

DEVELOPMENT
RESEARCH
TRAINING

MEDIA PLAN INSTITUT

71000 Sarajevo, BiH, Patriotske lige 30/III (Arhitektonski fakultet)
<http://www.mp-institut.com/>
safax-mp@bih.net.ba
tel/fax:++387 (0)71 206 542, 213 078

"JEZIK MRŽNJE" NAD BOSNOM IZGUBIO NA SVOM KOLORITU

Rat u Bosni počeo je citavih deset mjeseci prije nego što su prve granate pale na Sarajevo. U julu 1991 godine srpska milicija iz Banja Luke zauzela je predajnik RTV Sarajevo na Kozari i preusmjerila ga za prijem programa RTV Beograd "zbog antisrpskog ponasanja iz Sarajeva". Od tog dana u eteru nad Bosnom započeo je medijski rat nevidjenih razmjera. Sociolozima i lingvistima trabaće dosta vremena da istraze sav arsenal verbalne municije, koji je tokom gotovo četiri godine zasipao izbezumljeni, zastraseni i zaraceni narod.

Apsolutni šampion strave i užasa koji mogu izazvati slika i riječ bio je Risto Đogo, sa Srpske televizije. Nakon masakra na sarajevskoj trznici on je u TV dnevniku dao svoj komentar bez riječi: plegao je ispred voditeljskog stola, stilizovanog u znaku pijacne težge, i glumeci jednog od mnogih nesrećnika, podigao tri prsta, u znak srpske pobjede.

Ni tog voditelja, ni mnogih drugih, koji su više udarali pesnicom u celo, a manje informisali i komentarisali, više nema. Prema jednom istraživanju društva za obnovu i razvoj medija MEDIA PLAN, koje je izvršeno krajem januara ove godine, u elektronskim medijima koji se mogu pratiti u Sarajevu, " jezik mrznje" nad Bosnom znatno je izgubio na svom koloritu. Na bosanskoj strani, koliko se zna, radio i televizija, ali ni drugi mediji, nisu dobili nikakvu zvaničnu instrukciju ili preporuku kako da se ponasaju nakon Daytonskih sporazuma, a takve sugestije nisu dobijali ni tokom rata. Mediji su sami gradili svoj rječnik, nekad po volji urednika, a nekad po ugledu na politicare.

Mjerenjem frekventnosti upotrebe pojedinih izraza u dnevnicima Srpske radio televizije (SRNA), istraživači su utvrdili da nedokucivo prvo mjesto zauzima riječ "srpski", a odmah iza toga "muslimanski" - "muslimanska vlast", " muslimanski dio Sarajeva", " muslimanska

vojska" itd. Visoka upotrebljivost prvog termina posljedica je apsolutizacije nacionalnog kriterija u svakom "potezu novinarskog pera". A to sto novinari i drugi ucesnici u programu uopste ne koriste rijec "Bosnjak" i "bosnjacki", vec iskljucivo "musliman" i "muslimanski" predstavlja ustvari negatorski stav prema bosnjackoj naciji. Srpski mediji, kao uostalom i zvanicna politika, i dalje su ostali konsekventni svom stavu o muslimanima kao iskljucivo religijskoj skupini.

Identifikovanje vlade u Sarajevu sa "muslimanskom vladom" bila je dugo karakteristika i u obracanju Hrvatskog radija, sve dok nije formirana federalna bosnjacko>hrvatska vlada. Ovdje se ne moze cuti Radio Herceg Bosna, ali prema Hrvatskom radio dnevniku, koji prenosi sarajevska lokalna radio stanica VRH BOSNA , istocni dio podijeljenog Mostara naziva se iskljucivo "muslimanski Mostar". Inace, radio postaja VRHBOSNA, kojoj je osnivač Hrvatsko kulturno drustvo NAPREDAK, prema ovom istrazivanju, u vlastitim programima najmanje koristi pezorativne izraze.

Samo nekoliko mjeseci ranije novinari i voditelji na Srpskoj televiziji sa Pala takmicili su se u tome kakva sve pogrđnja imena nadjeti politicarima, vojnicima i vlastima u Sarajevu. Interesantno je da im previse u upotrebi nije bio prefiks "zlocinci", ali su zato jezik obogatili raznoranim konstrukcijama, kao sto su "Alijini mudzahediuni", "iranski ratnici", "Turci" itd. Od svih ovih sada se uglavnom u razgovoru sa srpskim izbjeglicama ili vojnicima ponekad cuje naziv "Turci".

Ni sarajevski mediji nisu ostajali dužni, ali u odnosu na srpske, osim u nekoliko incidentnih slucajeva, oni su se trudili da rezim sa Pala ne izjednacavaju sa cijelim srpskim narodom. Za srpsku vojsku i srpske vlasti ovdje je najcesce upotrebljavan termin "cetnici", dok su najvisi celnici sa Pala i oficiri cesto nosili atribut "ratni zlocinci". Nakon Daytonskog sporazuma ova "titula" je ostala samo Karadzicu i Mladicu.

Nekad vrlo siroka lepeza kolokvijalnih, a ponekad i pogrđnih naziva za poklonike paljanskog rezima, sada je svedena na nekoliko: "pobunjeni bosanski Srbi", "srpski separatisti", "Karadzicevi Srbi", "srpski agresor", u manjem obimu "srpski zlocinci", dok se u zadnje vrijeme pojavljuje i termin "srpski teroristi", kad se zele identifikovati Srbi koji su uzrocnici posljednjih incidenata u implementaciji mirovnog sporazuma. U znatno vecoj mjeri upotrebljavaju se samo termini "Srbi" ili "srpsko stanovništvo". Neki voditelji TV dnevnika drzavne TV i dalje znaju upotrijebiti izraz "cetnici", dok vecina novinara na radio

i tv stanicama to koristi samo u kontekstu objasnjavaanja ponasanja srpske vojske i vlasti u vrijeme rata.

Najvece "bogatstvo jezika" i danas je vidljivo prilikom imenovanja zvanicnih institucija. Tokom rata u sarajevskim medijima su od raznih prefiksa bili izuzeti samo Srbija i Crna Gora, s obzirom da ovdasnje vlasti nisu priznavale kontinuietet SR Jugoslaviji sa nekadasnjom Jugoslavijom. Tako su SR Jugoslavija i Republika srpska, kao i Herceg BosnA, u najboljem slucaju mogli racunati samo na predznak "takozvana", "samozvana" ili "samoproglasena". Za Srpsku radio televiziju Bosna i hercegovina je uvijek bila "bivsa". Paljanski novinari i narocito oficiri, vise su, medjutim, voljeli da Bosnu nazovu "Alijina drzava" ili "Islamska drzava".

Sada se i sa jedne i sa druge strane, kad se govori o drzavi u zvanicnoim smislu, uglavnom ne upotrebljavaju prefiksi. Izuzev sto je za srpsku televiziju i radio "Bosnjacko-hrvatska federacija i dalje" "Muslimansko=hrvatska". Na drzavnoj Radio televiziji BiH urednicki kolegij je dao uputstvo da se Srpska republika ipak oslovljava samo kao "srpski entitet". Opste sarenilo u imenovanju je ostalo medjutim u vecini slucajeva kada se kolokvijalno, a ne u zvanicnoj formi, imenuju dvije odnosno tri strane, koje su se sukobljavale u ratu. Tako se u sarajevskim medijima mogu povremeno i dalje cuti izrazi poput "privremeno okupirane teritorije", "teroristicki srpski rezim sa Pala" ili "srpske agresorske vlasti", a u paljanskim i banjaluckim - "muslimanski neprijatelji". Aktualna situacija u sprovođenju mirovnog sporazuma, zavisno od zaostrasavanja situacije, proizvodi i nove konstrukcije: "propadajuci teroristicki rezim sa Pala" (Radio Hajat), "srpske ruralne vlasti" (TV BiH) ili nakon zaostravanja stanja u Mostaru - "kriminalci i hrvatski ekstremisti" (Studio 99). Medjutim, oni, koji bi zeljeli izbjeći neprijatno opredjeljivanje, sada znaju cesto upotrebiti izraz "oni tamo" ili "suprotna strana", iako sve donedavno termin "strana" ovdje nije bio uputan, jer je asocirao na izjednacavanje zrtve i agresora. Donedavni premijer Haris Silajdic i sadasnji premijer vlade Hasan Muratovic bili su prvi bosanski zvanicnici koji su na sarajevskoj televiziji priznali Republiku srpsku bez obaveznog "takozvana".

Urednici u sarajevskim radio i tv stanicama kazu da izbor termina cesto zavisi od leksike kojom se posluzila novinska agencija ili prevodilac priloga koji je "skinut" sa televizije ili radija. U novinarskim krugovima se prepricavaju brojni novinarski apsurdni sa automatskom upotrebom prefiksa. Tako je novinarka SRNE u jednom svom izvjestaju stalno govorila

"bivsa ex Bosna i Hercegovina", dok je urednik radija BiH "korigovao" jednu izjavu Slobodana Milosevica tako da je ispalo da on sam za sebe kaze da je zlocinac, a Jugoslavija "samoproglasena".

Najvise zabuna ima u imenovanju cjelovite drzave Bosne i Hercegovine, koju je Pale toliko osporavalo, a Sarajevo toliko branilo. Daytonski sporazum je u tom pogledu ostavio nedoumicu. Srpska radio televizija, kao i srpski zvanicnici, uveli su veoma naglaseno termin Unija Republike srpske i Muslimansko - hrvatske federacije. Sarajevske radio i tv stanice jednostavno kazu - drzava Bosna i Hercegovina , ali cesce Republika BiH. Zadrzavajući stari naziv drzave, sarajevski mediji se ustvari ne mire sa ustavnom projekcijom Bosne koja vise obecava razjedinjavanje nego ujedinjavanje. Rat u Bosni je poceo medijskim ratom. Rat ce i završiti kada to ucine mediji.

Februar, 1996

Zoran Udovičić